

Eksamensopgave til efteruddannelse i idehistorie på htx del 1

I denne eksamensopgaven vil jeg gennem skitseringen af to konkrete undervisningsforløb som er udarbejdet i portefølje 1 og 2 og som beskæftiger sig med hhv. det almenhistoriske, teknologihistoriske og idehistoriske ben i HTX faget Idehistorie B, videreudvikle og beskrive forløbene så de indeholder både epokale perspektiver og de lange linjer. Eksamensopgaven har fokus på den praktiske udfoldelse af kursets materiale i den konkrete planlægning af undervisningsforløb til det nye idehistorie B fag, efter devisen 'show, don't tell', og jeg har lagt vægten på at finde og udarbejde materiale til det gymnasiale niveau der kan opfylde og afspejle det nye idehistoriefags mål og identitet.

Forløb i oldtiden – det almenhistoriske ben, deep history og de lange linjer.

I første portefølje udarbejdede jeg et opstarts-forløb i oldtiden med speciel fokus på det almenhistoriske ben og de mest basale grundbegreber inden for historiefaget (hvad er en kilder, levn, beskrivelser og hvordan arbejder historiefaget?). Forløbet gav også anledning til mere generelt at diskutere hvad historie er og hvordan vi bruger historien. I denne eksamensopgave er forløbet udvidet med en skitsering af hvordan man også kan få bragt begrebet deep history frem og et par afsluttende moduler hvor vi beskæftiger os med de lange linjer. I forløbet skal vi se på de ændringer der er sket i menneskets levkår gennem oldtiden, med speciel fokus på overgangen fra jæger-samler samfund til agerbrug. Vi vil gennem forløbet forholde os til menneskets måde at forholde sig til verden på som den kommer til udtryk i anvendelsen af teknologier som fx stenøkse, men også handel, smykker, begravelsesritualer, m.m. kommer i spil. Der tages udgangspunkt i det lokale og perspektiveres til de forskelle måde landbruget har udviklet sig på globalt siden oldtiden – de lange linjer trækkes frem gennem en vurdering af om nutidens store globale ulighed kan ses som udtryk for forskellige geografiske vilkår. Perioden og forløbets indhold er fastlagt med afsæt i bekendtgørelsens faglige mål:

- Redegøre for væsentlige idéhistoriske og teknologihistoriske udviklingslinjer og begivenheder fra oldtiden til i dag
- Analysere samspillet mellem ideer, teknologier, natur og samfund, herunder betydningen for den menneskelige eksistens
- Analysere konkrete faglige problemstillinger under inddragelse af forskelligartet historisk materiale
- Demonstrere viden om fagets identitet og metoder

1. modul.

Hvad er historie?

I dette modul skal eleverne introduceres til det historiske ben i idehistoriefaget. Det gør vi ved først at undersøge forskellen mellem begrebet fortiden og faget historie. Spørgsmålet er hvordan vi kan få viden om oldtidens historie.

Eleverne skal finde forskellige eksempler på historiske/forhistoriske tidslinjer, fx tidslinjer over universet, jorden, menneskene, m.m. Tidslinjerne giver et udgangspunkt for at tale om hvad historisk tid er og hvad forskellen er på historie og fortiden. Dette dyk ned i deep history vil danne udgangspunkt for en refleksion over hvor historisk viden kommer fra og identificerer kilden som afgørende forudsætning for historiefaget. Vi diskuterer hvor vi har vores viden om universets historie, jordens historie og menneskets historie fra. Det historiske materiale identificeres yderligt som: Beskrivelser, biografier, tal, blade/film/bøger, artefakter og arkæologiske levn.

Herefter diskuterer vi historiefagets status med afsæt i et eller flere Jenkins citater.

- Hvad er forskellen mellem historie og fortid.
- Er der andre måder end den historiske måde at beskrive fortiden på?
- Historie er kun en ud af mange diskurser om vores verden (fx astronomi, geologi, arkæologi, sociologi, m.m.)

I sidste halvdel af modulet ser vi de første 35 minutter af 1 del af DR produktionen "Historien om Danmark". Eleverne skal arbejde med de lange linjer i stenalderen og svare på spørgsmålene a la de her skitserede:

- Hvad er de første tegn på menneskeliv der er blevet fundet i det danske landskab?
- Hvad brugte man rendyret til udover at få mad?
- Hvordan har naturen påvirket landskabet gennem perioden?
- Beskriv hvordan ændringer i naturen har ændret jægerkulturen gennem perioden. Fra renjæger, til skovjæger og kystjægere.
- Hvad er menneskets forhold til naturen?
Mennesket er underlagt naturens luner og indretter sig derefter.

Dette modul afsluttes med at eleverne starter en individuel tidslinje op i Prezi som skal følge dem de næste 2 år. For at eleverne kan få en fornemmelse af dybden i historien og styrke deres historiske bevidsthed skal de løbende gennem idehistorie B forløbene arbejde med tidslinjer. Prezi er valgt som IT værktøj da det giver eleverne mulighed for at gemme en mængde forskelligt materiale som tekst, billede, lyd og filmklip, artikler, m.m., de kan zoome fra overblik til detalje på en overskuelig måde, og de kan selv strukturere materialet løbende så det giver mening for dem individuelt. Tidslinjen startes i år 23.000 f.kr og dette forløb strækker

sig til vikingetidens start, men linjen skal trækkes helt til nutiden. På tidslinjen skal eleverne i dette modul indledningsvis angive:

- Stenalderens 3 jægerkulturer
- Kristus fødsel
- 2. verdenskrig

2 modul

Modulet indledes med at opsummere første moduls indholdsmæssige pointer: Naturens forandringer ændre levekårene for jæger/samler samfundet og vi går fra at være rensdyrjægerne til skovjægeren og sidst kystjægerne. Vi identificere hvilke forhold der var fremherskende for livsformerne; både natur (ændringer fra istid til tundra, stigende temperaturer og skov) og teknologi (båd, bue, pil og økse) spillet en rolle for udviklingen af samfundet (menneske) og de første bosteders opståen. Der laves en kort meta-refleksion på idehistorie B fagets identitet; teknologihistoriske, idehistoriske og almenhistoriske vinkler på menneskets måde at forholde sig til verden på og at faget beskæftiger sig med genstande, ideer og begivenheder. Vi stiller igen spørgsmålet om hvordan vi kan få viden om oldtiden. Her er det genstanden der er nøglen og vi arbejder videre med genstanden 'øksen', for at undersøge om den kan være med til at lukke oldtidens historie yderligt op.

Case: stenalderøksen.

Eleverne skal med afsæt i HoD1 som vi så sidst og materiale de finder på nationalmuseets hjemmeside dokumenterer (sten) øksens udvikling og anvendelse i de tre identificerede samlerkulturer på deres tidslinje. De skal arbejde med følgende spørgsmål til materialet:

- Hvordan er øksen frembragt?
- Til hvilket formål er den lavet?
- Hvordan har man brugt den?
- Hvad siger den om de mennesker der brugte den?
- Hvad kan økserne ellers fortælle os?

Materialet skal danne udgangspunkt for at eleverne får en forståelse for at der er masser af 'viden' at hente i ikke skriftlige kilder og en refleksion over hvordan vi kommer fra levn (stenøksefund placeret på nationalmuseet) til fortælling (HoD stenalderfortælling) og der perspektiveres til Jenkins pointe fra sidste time om historiefagets status.

I sidste del af timen stiller vi spørgsmålet; hvilke (andre) genstande, ideer og begivenheder kan give os viden om tiden og perspektiverer til idenhistories tre ben (teknologi, almen og idehistorie) gennem en 'Nærlæsning' af HoD1. Eleverne skal i grupper og som hjemmearbejde arbejde med casen Koelbjergkvinden og bopladsen i Vedbæk (kystjægerne i Vedbæk).

3 modul

Timen indledes med en klassesamtale hvor vi identificerer hvilke genstande, ideer og begivenheder der kan give os viden om oldtiden (sidste times arbejde + lektie)

- Hvilke ideer karakterisere tiden?
- Hvor har vi vores ideer om tidens ideer fra?
- Hvilke teknologier præger tiden?
- Hvordan ændrer naturen sig og hvordan ændres vores forhold til naturen sig gennem tiden?
- Hvordan ændre samfundet sig i tiden?

Fokus for timen er at finde ud af hvad der udgøre et historisk materiale og casen er overgangen fra jæger/samlerkultur til agerbrug. Vi løfter blikket fra det lokale til det regionale/globale, og ser på hvordan udviklingen udefra påvirker forholdene i norden radikalt og på hvordan vi tilpasser vi os udviklingen udefra. Vi starter med at se de sidste 25 minutter af HoD1 hvorefter eleverne i grupper skal arbejde med casen 'Manden fra syd' – bondestenalderen:

- Hvad består overgangen fra jæger/samlersamfundet til agerbrug i og hvad betyder det for menneskets historie? (Meget større arbejde, men mulighed for at blive bofaste, brødføde flere mennesker og civilisationen ruller for alvor).
- Beskrive hvordan begravelsesritualet udvikles og ændres gennem perioden og diskuter hvordan man kan forstå udviklingen. (Gravhøje, stendysser og jettestuer. Markerer status og territorium og advarer de fremmede).
- Hvilke nye problemer står stenalder bonden overfor? (Kamp om jord og ressourcer – ejendomsret bliver vigtig).
- Diskuter hvorfor overgangen anses som en af de vigtigste overgange i menneskehedens historie.

I klassediskussionen starter vi med en fælles refleksion:

Hvad er historisk materiale?

- Hvilke typer materiale/kilder har vi set på.
 - Dokumentar – kildekritik (simpel – afsender, medium og modtager)
 - Hvilke kilder benytter dokumentaren sig af (ekspertes, levne, artefakter, naturvidenskabelige resultater. m.m.)
 - Kan vi mon udvide listen over typer af historisk materiale når vi kommer længere frem i historien?

Individuel opgave hvor eleverne skal skrive om:

- Hvilke årsager angives som grunden til at stenaldermennesket fra syden flytter sig? (Kamp om ressourcer. Nye livsformer og nye problemer).
- Hvilke ændringer medfører indførelsen af agerbrug for stenaldermennesket?

4 modul

Har fokus på de historiske kilder i bronzealderen og dermed 'Kilden som levn' Vi starter med at se HoD del 2 sammen på klassen hvorefter vi diskuterer nedenstående spørgsmål i plenum med udgangspunkt i casen Skødstruppigen. Undervejs introduceres og defineres begreberne om levn og beretning, fortid og historie, klassisk kildekritik og primære og sekundære kilder og Kjeldstadlis betragtninger omkring fortidslevnet bringes på banen.

- Alt overleveret materiale stammer uden undtagelse fra en situation i fortiden
- Alle rester fra fortiden kan bruges som levninger fra den fortidssituation de er opstået i.
- Når vi anvender dem på den måde, ser vil kilden som en del af den fortidige virkelighed den blev til i.

Herefter skal eleverne arbejde med Skødstruppigen som case og se på hvordan ikke blot historikeren men også naturvidenskaben kan være med til at gøre os klogere på fortidens levn og dermed den tid vi undersøger. Vi diskuterer naturvidenskabens rolle i historiefaget. Hår og tænder fungerer som sladrehanke om hvad pigen har spiser og dukket og dermed noget om hvor hun kom fra. Vi må skrive historien om. Har det betydning for vores identitet og selvopfattelse som dansker i dag?

- Fortid vs. historie
- Historie – en blandt andre (videnskabelige) diskurser
- Historiske kilder og materialer – vi indfører skelnem mellem
 - o Levn og beskrivelser
 - o Primærkilder og sekundærkilder

Vi slutter af med at eleverne plotter forskellige tematikker fra HoD ind på deres tidslinje under overskriften 'de store linjer – bronzealderen'. De skal komme ind på følgende

- Rejser
- Handel
- Teknologier
- Begravelsesritualer

Og finde mindst 5 billeder af levn fra tiden der dokumenterer perioden.

Modul 5

I dette modul arbejder vi videre med kildebegrebet og casen Skødstrup pigen/Skødstrup udgravningerne som i dette modul bruges til at belyse udviklingen i handel, velstand og verdensopfattelse. Eleverne starter med et gruppearbejde om kilde og skal forhold sig til følgende type spørgsmål:

- Hvilke kilder benytter serien sig af og hvad dokumentere kilden?
Ekspertes, levn og beskrivelser. Primær/sekundær. Førstehånds/andenhånds kilder.
- Levn og beretninger.

Eleverne skal identificere mindst 3 levn og 3 beretninger i serien. Og forhold sig til hvordan de direkte eller indirekte forhold til tiden. Hvilke kilder ligger nærmest i tid og rum?
Primær/sekundær. Førstehånds/andenhånds kilder.

Der samles op og vi fortsætter vores 'nærlæsning' af seriens kapitel 2 med lærerproduceret materiale med tidskoder. Arbejdet centrerer omkring de punkter eleverne har udvidet tidslinjen med i det tidligere modul.

Eleverne samler op og dokumenterer gennem tidslinjen og under overskrifterne:

- Hvad troede bronzealdermennesket på (ide)
- Hvordan var klimaet i bronzealderen (natur)
- Hvordan var familie organiseret (samfund)
- Hvilke teknologier var fremherskende (teknologi)

Modul 6

Vi bruger gravhøjen som historisk 'spor' på fortiden og snuser til begrebet historiebrug.

Eleverne skal via lærerproduceret materiale med tidskoder og HoD2 se på udviklingen i begravelsesritualerne gennem oldtiden. Begravelseslevnene bruges som kilde til hvordan velstand, handel og globalisering version 1 har påvirket og udviklet perioden som belyst i sidste modul. Den pointe eleverne skal nå frem til gennem gruppearbejdet er, at det kun er overklassen der har efterladt sig spor (gravhøje, stendysser og jettestuer, samt Skrydstruppiggen) og at en kilde altid er en kilde på noget.

Herefter klassediskussion:

- Hvad er forskellen på levn og beretning? Fortid vs historie.
Vi tolker også på levn – Hvad var fortidens historie om pigen – hvad ved vi nu?
Hvordan kan videnskab være med til at ændre vores forståelse om fortiden – hvem vi

er og hvor vi kommer fra? Ændre skødstruppigens ophav vores måde at forstå historien på? Historie som identitetsskabende.

- Kilden som beretning: kilde der påstår noget om omverdenen (fx fade og rageknive – hvad meddeler de og hvordan beskriver de fortiden? Et billede af en by er ikke en by – vi ved primært noget om de øverste samfundslag
- Diskuter hvad der kan udgøre en historisk kilde og hvordan det udgøre 'noget'?

Bruger vi stadig disse fortidslevn til at skabe vores nutidige identitet – ændre skrydstruppigens herkomst vores nutidige selvforståelse? Perspektiver evt. til vikingetiden – har de påvirket vores forståelse af hvem vi er som 'danskere' i dag? Hvad vil det sige at være dansk i dag? Er forskeren der taler dansk med udenlandsk accent 'dansk'?

- En kilde er kun en kilde i relation til noget.

Hvad er historie vs. hvem skrives historien for?

Historien om Danmark. Indledningen fra serien "dette er historien om Danmark. Historien om hvordan et land blev til et land og et folk til et folk, fortællingen om hvordan en nation...." (Historien om Danmark intro).

- Hvem henvender kilden Historien og Danmark sig til og hvilke overvejelser kan der ligge bag den måde historien fortælles på i programserien? Identitetsskabende, nationalidentitet. Ændre nye videnskabelig viden om Skødstruppigens opgav på vores forståelse af hvad det vil sige at være dansk?
- Hvorfor historie?
Forstå nutiden på baggrund af fortiden, lærer af fortiden, identitet, legitimering, kritik og frigørelse

Guns germs and steel

Som afslutning på forløbet ser vi 1. del af Jarad Diamonds serie "Guns, germs and steel". Her trækkes de lange linjer: Kan nutidens store geografiske uligheder i materialitet findes i fortidens muligheder for at vælge afgrøder og husdyr? Altså, hvorfor har nogle samfund udviklet sig hurtigere end andre (ægypterne, grækerne, romerne og mayerne)? Hvilke andre epokale problemstillinger giver filmen anledning til at diskutere inden for rammerne af idehistoriefaget?

Industrialiseringen og kampen om fremtidens produktionsprincipper.

Det 2. porteføljeforløb omhandler industrialiseringen, med speciel fokus på fødevarereproduktion og landbrug, samt fremtidens produktionsprincipper. Det dækker det teknologihistoriske ben, hvor eleverne skal gennem en aktør-netværksteoretisk analyse af dansk landbrug og svineproduktion. Forløbet har jeg siden afviklet i min 3. g klasse, men er tænkt til at ligge i slutningen af 2. g. og er i denne opgave ændret og udvidet med en begrebsanalyse 'light' af miljø/bæredygtighedsbegrebet.

Forløbet ser således ud:

I første del af forløbet vil vi se på den historiske udvikling med fokus på de teknologiske og produktionsmæssige frembringelser og samfundsudviklingen; Urbanisering, masseproduktion, logistik og de sociale forhold, vil blive gennemgået og diskuteret nationalt med udgangspunkt i DR serie Historien om Danmark. Serie har vi brugt tidligere til at se på hvad historie er, og definerer forskellige typer af kilder (levn/beretninger, primære, sekundære) og der udvides med en kildekritik af serien. Herudover vil vi bruge serien til at aktivere elevernes forforståelse af perioden ved at undersøge hvilke centrale begivenheder, teknologier og ideer der står centralt i perioden industrialiseringen tidlige dage.

- **Begivenheder:** urbanisering, elektrificering, opkomsten af fabrikker, organisering af arbejdskraften
- **Genstande:** jernbanen, samlebåndet, aviser, kraftmaskiner, fabrikken (energi, maskiner, transport og kommunikation)
- **Ideer:** demokrati og (kvinders, børn, arbejderes) rettigheder, lønmodtageren, arbejdsdeling, masseproduktion, arbejderkamp, liberalisme, socialisme og kapitalisme

Vi zoomer ind på landbrugsproduktionen, hvor eleverne skal identificere hvilke **teknikker, organisering, viden og produkt** der ligger til grund for den førindustrielle produktionsform i landbruget. De skal bruge HoD, bogen 'Menneskeskab. Grundbog i teknologihistorie s. 235-248 og filmklippet om Industrialiseringen og opdyrket hede: <http://www.dr.dk/skole/historie/arkivklip-industrialiseringen#!/> som udgangspunkt for analysen.

I opsamlingen af elevernes analyse af den pre-industrielle produktionsform laves en komparativ analyse til den industrielle produktionsform så vi kan sammenligne udviklingen over tid. (Materialet: HoD og 'Menneskeskab' s. 251-257). I forhold til den industrielle revolution i landbruget ("den grønne revolution") trækkes følgende punkter frem.

- Nye energikilder (damp, el, olie og gas)
- Arbejdsintensivering

- Bogtrykkerkunsten
- Kvantitativ ekspansion – nye jordområder inddrages til produktion, produktionsøgning pr. hektar.
- Kvalitative ekspansion – bioteknologi (bælgplanter), øget brug af jern, F1 hybrider.
- Kemiens indtog (kunstgødning og sprøjtegift)
- Mekanisering og masseproduktionsteknologier

Den komparative analyse danne udgangspunkt for diskussionen af, om det er samfundets strukturer og magtforhold der bestemmer den teknologiske udvikling eller det er teknologien der bestemmer? Hvorfor udvikles nye teknologier? Og hvorfor kommer teknologien til at antage den form den gør? Altså hvordan kan vi forklarer sammenhængen mellem den hastige samfundsmæssige forandring og den teknologiske udvikling? Eleverne har tidligere stiftet bekendtskab med begreberne om internalistiske og eksternalistiske måder at studerer og forstå teknologier på gennem DTU:

<http://www.historie.dtu.dk/omos/historiskmetode/internalisme> og

<http://www.historie.dtu.dk/omos/historiskmetode/eksternalisme>. Den eksternalistiske tilgang undersøges yderligt gennem case materialet i 'Menneskeskabt' s. 235-257 og supplerer ovenstående liste med følgende punkter:

- Fords principper for masseproduktion overføres/tilbageføres til landbruget (case: kyllingeproduktion)
- Genteknologi og designer planter og dyr – Wallaces metode/F1 (case: genmanipuleret majs)
- Masseproduktion – opdeling i delfunktioner, sekvensering og systematisering af processer, tidsrationalisering, opskalering af produktionsgrundlag (Ford hentede sine ideer om samlebånd og masseproduktion fra den eksisterende fødevarerproduktion)
- Mekaniseringen (traktor, selvbinder, mejetærsker og frugtplukningsmaskiner – samlebåndet på hjul)
- Monokultur
- Udviklingen af resistens

På baggrund af den ovenstående analyse skal det gerne stå klart at valg af en eksternalistisk selvsagt er velvalgt, da vi har behov for at se nærmere på det kompleks af socio-tekniske processer som skitseret ustruktureret ovenfor. Herefter introduceres eleverne eksplicit til aktør-netværks teorien gennem bogen 'Menneskeskabt' s. 249-250. Der lægges vægt på begreberne:

- Aktør (human og non-human)
- Netværk
- Bindeled

- Artifakter
- Socio-tekniske processer
- Blackbox
- Systematisk tilgang

Teorien på casen Industriel landbrug:

Vi laver sammen en **ANT analyse** af landbrugsproduktion, som jeg forstiller mig ser nogenlunde således ud:

Blackboxes: kunstgødning, sprøjtemidler, mekanisering og hybrid planter og dyr – alt det vi i dag kalder konventionelt landbrug. Produktionen **konstruerer** en række handlemønstre for landmanden: brug af hybridarter, sprøjtning, stordrift, vækstfremmere og medicinering. Men også bredere rundt i samfundet for fx forbrugeren, købmanden, supermarkedet, familiestruktur, m.m.

Landmanden som **aktør** i et **netværk**: Netværket indeholder fx kemikere, agronomer, økonomer, ingeniører og organisationer i form af virksomheder, ministerier, EU og interesseorganisationer, men igen de non-humane aktører som fx sprøjtemidler, hybridplanter og dyr, maskiner, m.m.

Bindeled identificeres som fx overførsler af produkt og serviceydelser fra fx kemikere og agronomer til landmanden (og andre), overførslen af produkt til aftager (og videre til forbruger), samt pengestrømme og økonomisk system. Manualer, lovgivning og forskning.

Konkurrerende netværk: økologisk eller bæredygtig produktion. Her forsøger man at genåbne den konventionelle produktions blackboxes.

Herefter får eleverne stillet følgende opgave:

ANT: Non-humane aktører i dansk svineproduktion.

Omlægningen af dansk landbrug til animalsk produktion i slutningen af 1800 tallet er velbeskrevet. Find tekster på biblioteket og internettet som beskriver denne omlægning (specielt omlægningen af svineproduktion gennem tiden) og analyser udviklingen ved hjælp af ANT. Identificer de non-humane aktører. Hvilke af de non-humane aktører er produkter af den industrielle revolution? Hvordan 'tvang' disse non-humane aktører den danske svineproducent ind i en række bestemte handlemønstre?

I opsamlingen af elevernes resultater af deres egne ANT analyser fik vi udvide forståelsen af produktionen til at omfatte nye elementer som fx

- Pencilen resistens
- Dyrevelfærd
- Automatisering og robotbrug
- Transportsystemer
- Miljø og klimaforandringer
- Forbrugsmønstre og prisdannelse
- Eu og dansk lovgivning

Teknologideterminisme eller et alternativt landbrug?

Som afslutning på det teknologihistoriske ben diskuterede vi fremtidens produktion af fødevarer – specielt kød. Er vi teknologisk determineret eller står vi over for en åben teknologisk fremtid? Her læste vi David Nyes tekst 'Technology matters' som var med til at øge elevernes forståelse for at teknologi ikke blot er materialitet og at den kan ses i et evolutionært perspektiv. Vi diskuterede også hvordan produktionsformerne har betydning for det moderne menneskeliv (miljø, ulighed, globalisering). Vi sluttede af med at se filmen 'The Light bulb conspiracy', for yderligt at belyse nogle af de negative eksternaliteter forbrugssamfundet medføre (planned obsolescence, og affald – specielt elektronisk affald i Afrika). Den gav anledning til at diskutere om vi står over for et 'paradigme' skifte i forhold til produktionsprincipperne i det moderne samfund. Vi har tidligere stiftet bekendtskab med Kuhns paradigmebegreb og diskuterede om vi har brug for et paradigmeskifte væk fra vækst og forbrugsøkonomiske perspektiver til mere bæredygtige modeller. I denne del af diskussionen stod det klart at de fleste elever stadig har svært ved for alvor at problematisere den måde vi producerer og forbruger på i vores tid, og det perspektiv vil jeg gerne udfordre eleverne yderligt på. Bæredygtighedsbegrebet/den grønne omstilling står for mange elever som noget relativt ligegyldigt, hvilket jeg blandt andet tænker relaterer sig til problemstillingerne skala, og jeg vil gerne arbejde videre med at åbne elevernes forståelse for hvilke handlingsmuligheder der er og vise dem hvordan et begreb kan være med til at kvalificere dem som handlingsagenter. Forløbet tænkes derfor udvidet med en begrebshistorisk analyse af begrebet 'bæredygtighed' som skitseres nedenfor (eleverne har endnu ikke stiftet bekendtskab med ordet 'diskurs', men det er tanken at begrebsanalysen og elevernes forståelse for paradigmebegrebet tilsammen skal danne udgangspunkt for at eleverne i midten af 3. g kan lave en decideret diskursanalyse. Begrebshistorien der indgår i dette forløb er tænkt som et skridt i retningen af at øge elevernes forståelse og opmærksomhed på de diskursive strukturer der omgiver deres eget liv – igennem

begrebsanalysen af miljødagsorden/bæredygtighedsbegrebet (samt dens modpoler) skal eleverne blive opmærksomme på hvordan begreber er medkonstituerende for samfundets konstituering og at denne konstituering kan undersøges gennem kampen for at definere, kritisere, forsvarer og besætte disse begreber og deres modbegreber.

Fra teknologihistorie til idehistorie – bæredygtighedsbegrebets begrebshistorie.

Eleverne introduceres bredt til kontekstualisering gennem Mikkel Thorups tekst "Taget ud af en sammenhæng – om kontekst i idehistorie" og de væsentligste pointer ridses op;

- at forstå en ting i sammenhæng er at indskrive dem i et tykkere net af handlinger, samtaler, fællesskaber og situationer
- vor erkendelse er kontekstafhængig
- idehistorie fokuserer på fortidens tanker og fortolke disse i lyset af deres kontekstualisering.
- Klyngemodellen som model for kontekstualisering (individer/situationers kontekst og kulturelle og sociale kontekster).

Vi lægger ud med at brainstorme på betydningen af bæredygtighedsbegrebet, hvorefter vi identificerer i hvilke forbindelser vi bruger og kender ordet, og vi undersøger via N-Gram, hvor eleverne søger på ordene sustainability/environment/pollution/resilience, m.m. den historiske udbredelse af begrebet og relaterede begreber. Elevernes analyse danner udgangspunkt for en samtale om, om historiske bevægelser og udviklinger kan spores gennem brugen af bestemte begreber, og vi identificerer hvilke aktører der har været fremherskende i kampen om bæredygtigheds begrebets betydning fx: stater, FN, Ngo'er, virksomheder, politikere, civilbefolkningen, m.m og det tydeliggøres at forskellige aktører har forskellige interesser og at kampen om at få sine interesser igennem kan undersøges som en sproglig kamp om at definere, kritisere og kapre positionen om hvad en bæredygtig fremtid er for noget. Brugen af ord er den vigtigste kampplads fordi de sprogligt konstituerer vores erfaringsrum og dermed vores mulighed for at orientere os i vores samtid. Kosellecks sondring mellem det pre-moderne og det moderne gennemgås. Vi inddrager begrebshistoriens antagelse at ordene og deres brug er vigtigere for politikerne end alle andre våben. Begrebshistorien ser begivenheder og teknologier som med og modspillere til den idemæssige kamp og den er derfor velegnet til at belyse den kamp der foregår lige nu om fremtidens produktionsformer og fx understøtte en teknologiforståelse der kan pege i en evolutionær retning.

Herefter formuleres begrebshistorien med reference til Kosellecks hovedtese:

- Begreber er sprogligt foranderlige og påvirket af den tid de bliver brugt og formuleret i.

Og eleverne skal i gang med at lave en begrebshistorisk analyse de bæredygtighedsbegrebet ud fra følgende to-trins model

- Synkron/diakron (fælles)
- Ordskals-modellen (projektarbejde)

Synkron/diakron

Vi starter med at lave en synkron/diakron analyse af bæredygtighedsbegrebet med udgangspunkt i Faktalinks artikel om "Bæredygtighed og grøn omstilling" <https://faktalink.dk/titelliste/baeredygtighed-og-groen-omstilling#anchor3507>. Først skal eleverne udarbejde en tidsmæssig oversigt som vi skal undersøge begrebet indenfor. Jeg formoder den kommer til at se nogenlunde således ud:

1972: FNs Miljø konference i Stockholm 1972

1984: Greenpeace syreregnskampagne: CBC news;
<http://www.cbc.ca/player/play/1719636115>

1987: "Our Common Future". Brundlands-kommissionen. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

1992: Rio Declaration
<http://www.jus.uio.no/lm/environmental.development.rio.declaration.1992/portrait.a4.pdf>

1998: Lomborg, Bjørn: The Sceptical Environmentalist

2011: "Resource revolution: Meeting the world's energy, materials, food, and water needs", udgivet af McKinsey Global Institute. Råvarer udviklingen fortidig og fremskrivninger.

2011: "Towards a Green Economy". UNEP-rapport. Fra lineær til cirkulær økonomibegreb.

2012: "Bæredygtig vækst med færre ressourcer" rapport fra Erhvervspanelet for Grøn Omstilling.

2013: Rød vs. blå miljøpolitik

2015: Klimaafspraken i Paris

2016: Bæredygtigt landbrug.

2017: Trump trækker USA fra klimaafspraken

Herefter bruges faktalink artiklen videre til at åben op for en forståelse af hvordan begreberne er blevet anvendt i forskellige tidsperioder. Eleverne skal arbejde med:

- Hvor stammer begrebet fra og hvordan defineres det?

FN's Verdenskommissionens Brundtland-rapport "Vores fælles fremtid" 1987 definerer begrebet som "en udvikling, hvor opfyldelsen af de nulevende generationers behov ikke sker på bekostning af fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres behov".

- Hvad er hhv. svag og stærk bæredygtighed?

Svag bæredygtighed: naturkapital bliver erstattet af menneskeskabt kapital. Denne tolkning af bæredygtighedsbegrebet lægger vægt på, at man godt kan udtømme naturressourcerne og ødelægge økosystemer, hvis blot det understøtter den økonomiske vækst og teknologiske udvikling og derved ikke stiller fremtidige generationer dårligere. Stærk bæredygtighed: udviklingen må ikke føre til uoprettelige tab af naturressourcer. Der er således grænser for, hvor stort et tab af biodiversitet, og hvor voldsom en nedbrydning af økosystemer den økonomiske vækst må medføre. En meget restriktiv fortolkning af "stærk bæredygtighed" betyder, at alle former for kapital (natur- såvel som menneskelig eller produceret kapital) må holdes adskilt fra hinanden, og at de ikke kan erstatte hinanden indbyrdes eller udskiftes med noget andet.

- Hvad betyder grøn omstilling?

Overgangen fra den nuværende "sorte" ressourceintensiv økonomi baseret på fossil energi som kul, gas og olie til en mere grøn og ressourceeffektiv økonomi. Der er tale om en omfattende omlægning af hele måden, vi producerer og forbruger energi på.

- Hvad er lineær og cirkulær økonomi?

I modsætningen til den nuværende økonomi, der har karakter af et lineært system, hvor varer bliver udvundet, forarbejdet, produceret, distribueret, forbrugt og smidt ud, så forsøger flere at omstille økonomien til noget mere cirkulært. I takt med den stigende globale befolkningstilvækst og efterspørgsel på ressourcer er behovet for ressourceeffektivitet og forsyningssikkerhed i stigende grad blevet tydeligt.

- Hvad betyder diskontering og hvad har den med bæredygtighed at gøre?

Diskonteringsraten bruges i samfundsøkonomiske projektvurderinger, når offentlige myndigheder beregner prisen på nye broer, større kloakker eller noget

helt tredje, fordi raten kan være med til at give et fingerpeg om, hvorvidt det bedst kan betale sig at løse problemet i dag eller vente til senere.

- Hvad betyder substitution og hvad har det med debatten om bæredygtighed at gøre?

Det Økonomiske Råd Danmarks udregner bæredygtighed ved brug af det svage bæredygtighedsperspektiv, hvilket i praksis betyder, at omkostningerne ved luftforurening, klimaskader og brugen af fx Nordsøolien bliver holdt op imod den økonomiske vækst og investeringer i uddannelse, forskning og udvikling. I denne udregning er der ikke noget, som ikke kan substitueres (altså erstattes eller udskiftes), hvilket har mødt kritik fra både økonomer, forskere og politikere, som mener, at visse materialer (fosfor, sjældne jordarter, ren luft etc.) ikke kan substitueres.

I den diakrone del af analysen vælger eleverne sig ind på en bestemt kilde til begrebet som er angivet på tidslinjen. De skal undersøge kildens forskellige betydningslag gennem en identifikation af hvilke modsætninger kilden sætter op på følgende niveauer:

Temporalt niveau

- Før/senere
- Fortid/nutid/fremtid
- Reaktionær/prograssiv
- Moderne/umoderne

Positionelt niveau

- Ven/fjende
- Kendt/fremmed
- 'troende'/'kætter'
- Civiliseret/uciviliseret
- Højre/venstre
- Stat/marked/civilbefolkning/natur

Hierarkisk niveau

- Hersker/behersket
- Sejerherre/besejret
- Syg/sund
- Fornuftig/ufornuftig

Ordskals modellen

Eleverne arbejder videre i deres grupper med deres kilder med Kosellecks ordskalsmodel (ordskal, betydning og kontekst, frem mod en præsentation i plenum hvor de skal lave en begrebshistorisk analyse af det betydningslag som kilden afdækker.

- Hvilken konkret kontekst er kilden brugt i?
- Hvad betyder begrebet?
 - o Det svage/stærke bæredygtighedsbegreb (forsigtighedsprincip)
 - o Fortaler eller modstander af et stærkt/svagt diskonteringsratebegreb
 - o Fortaler eller modstander af et stærkt/svagt substitutionsprincip
 - o Fortaler eller modstander af et lineært eller cirkulært økonomibegreb.
 - o Hvilke handlemuligheder ansporer kilden til?
 - o Hvordan placerer kilden sig i eftertiden?

Som opsamling på elevernes præsentationer skal det gerne stå klart at ordskallen, dvs. selve begrebet om bæredygtighed er foranderlig over tid og ligeledes er den sammenhæng vi anvender ordet i. Forløbet slutes af med at der kobles tilbage til modernitetsteori og moderne begrebsdannelse/fremadrettede begreber. Fremtiden afløser fortiden som nutidens ledende temporalitet, fortiden ligner ikke længere nutiden, der ikke ligner fremtiden, hvilket betyder at menneskers forventningshorisont vokser. Eleverne skal afslutningsvist identificere hvordan begrebet som fremtidsrettet begreb aktuelt er udsat for:

- Demokratisering
- Ideologisering
- Polarisering

Kampen om den grønne/bæredygtig fremtid har historisk været konstituerende for både stater, virksomheders, organisationers og almindelige menneskers handlemuligheder. Senest med Trumps fornægtelse af menneskeskabte klimaforandringer og USA's udtræden af Pariseraftalen, som på den anden side får enkeltstaternes politiske niveauer til selv at handle med baggrund i begrebet og begrebers historie kan derfor ses som værende forandrende og have effekt på sociale og politiske praksisser, samtidig med fortidens sociale og politiske praksisser må afkodes inden for datidens begrebslige begrænsninger.

Litteratur og materialeliste:

Andersen, Søren. Menneskeskabt. Grundbog i teknologihistorie. Praxis – Ny teknisk forlag, 2. udgave, s. 235-266

Danmarks tekniske Universitet. Internalisme og eksternalisme. på:
<http://www.historie.dtu.dk/omos/historiskmetode/internalisme> og
<http://www.historie.dtu.dk/omos/historiskmetode/eksternalisme>

Dannoreizei, Cosima: The Lightbulb Conspiracy - Planned Obsolescence. Film.
https://www.youtube.com/watch?v=zdh7_PA8GZU

Debatten: Et grønnere landbrug? Dr 19. oktober 2017:
<https://www.dr.dk/tv/se/debatten/debatten-tv/debatten-2017-10-19>

Diamond, Jared. Guns, germs and steel. Out of Eden.
<https://www.youtube.com/watch?v=QwZ4s8Fsv94>

Faktalink: "Bæredygtighed og grøn omstilling" af cand. soc. Peter Bjerregaard, iBureauet, Dagbladet Information August, 2013. Opdateret af journalist Michelle Arrouas, november 2015 og september 2017. <https://faktalink.dk/titelliste/baeredygtighed-og-groen-omstilling#anchor3507>

Hassing, Anders. Introduktion til begrebshistorie, adjunkt i historie og samfundsfag ved Ørestad Gymnasium.
<http://www.emu.dk/sites/default/files/Introduktion%20til%20begrebshistorie.pdf>

Historien om Danmark 1. "Stenalderen". DR produktion 2017 på
<https://www.dr.dk/tv/se/historien-om-danmark-tv/-/historien-om-danmark>

Historien om Danmark 2: "Metallernes tid". DR produktion 2017 på
<https://www.dr.dk/tv/se/historien-om-danmark-tv/-/historien-om-danmark>

Historien om Danmark 8. Industrialiseringen DR produktion 2017 på
<https://www.dr.dk/tv/se/historien-om-danmark-tv/-/historien-om-danmark>

Industrialiseringen og opdyrkningen af heden. DR klip på:
<http://www.dr.dk/skole/historie/arkivklip-industrialiseringen#!/>

Jenkins, K: Re-thinking History. London: Routledge, s. 6-32, 1991

Kjeldstadli, Knud: Fortiden er ikke hvad den har været – en indføring i historiefaget, Roskilde: RUCs Forlag, s. 15-50

Koselleck, Reinhard. Begrebshistorie og Socialhistorie

Nye, D. E. Technology Matters. Cambridge 2006. Massachusetts: The MIT Press.

Olden-Jørgensen, Sebastian: Til kilderne! – Introduktion til historisk kildekritik, København: Gad, 2011, s. 43-86 og "Hvad er kildekritik?", Historisk Tidsskrift

Thorup, Mikkel: "Taget ud af en sammenhæng – om kontekst i idehistorie"

Undervisningsministeriet, 2017. Htx – læreplan for Idehistorie B 2017.

<https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner/laereplaner-2017/htx-laereplaner-2017>